

РЕЦЕНЗІЇ

Г. ЛЮБОВЕЦЬ, В. КОРОЛЬ. КОМУНІКАЦІЙНО-КОНТЕНТНА БЕЗПЕКА: ПРОБЛЕМАТИКА, ПІДХОДИ, СТАНОВЛЕННЯ. РОЗВІДКИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ ЗА 2002–2017 рр.

Київ: ВІКНУ, 2018. – 446 с.

Публічну комунікацію в сучасній Україні, яка відбувається в умовах військового протистояння з зовнішнім агресором і супроводжується численними людськими жертвами та окупацією частини територій держави, слід характеризувати як кризову. Вона дає багатий емпіричний матеріал для дослідження сучасних технологій прямого й прихованого впливу на свідомість споживача інформації, які розробляються з використанням новітніх здобутків когнітивістики, соціолінгвістики, психолінгвістики, герменевтики та теорії комунікації.

Монографія Г. Любовця й В. Короля “Комунікаційно-контентна безпека: проблематика, підходи, становлення. Розвідки інформаційного простору України за 2002–2017 рр.” містить результати науково-технологічних розробок, присвячених створенню багатофункціональної системи аналізу інформаційного поля та його динаміки за допомогою глобального моніторингу медійного контенту.

Комунікаційно-контентні дослідження інформаційного простору є новим міжгалузевим напрямком, у якому сучасні інформаційні технологічні розробки поєднуються з науковими здобутками гуманітарної сфери. Оскільки такий аналіз передбачає обробку різножанрових і різноформатних текстів в інформаційному потоці з метою виявлення певних прагмасемантичних доміант, здатних породжувати інформаційні резонанси, то ця технологічна розробка має пряму дотичність до низки напрямків, які розробляються в лінгвістиці, таких як текстологія, соціолінгвістика, прагмалінгвістика, когнітивістика, психолінгвістика, комунікативістика, теорія мовленнєвого впливу та низки інших.

Рецензована робота цікава тим, що охоплює не лише результати багаторічної роботи, але й дозволяє побачити дослідження як процес, як еволюцію поглядів авторів та їхніх уявлень про об’єкт, методи його аналізу та про можливості застосування пропонувані технологій в умовах гібридної війни.

Цілком закономірно, що одним зі своїх завдань автори розуміють формування й розширення поняттєвого словника, уточнення використовуваних понять та усунення їхньої потенційної неоднозначності. Монографія містить три глосарії, які відображають основні напрямки досліджень, що здійснювалися впродовж 15 років і тривають далі. Реєстр цих глосаріїв і наведені визначення ілюструють динаміку уявлень і концептуалізацію поглядів авторів щодо процесів, які розгортаються в інформаційному просторі.

Пропоновані в глосаріях дефініції становлять теоретичний (аналітичний) опис означуваних об’єктів у світлі закладеної в монографії концепції. З огляду на це їх слід віднести до категорії аналітичних. Аналітичні дефініції маркують концептуальні підходи до об’єкта дослідження, що є безумовно корисним, зважаючи на його новизну. Але оскільки розуміння позначуваних об’єктів і уявлення про їхній обсяг і структуру динамізують дуже швидко (це помітно, якщо порівняти дефініції, які наводяться у глосаріях 2002–2010; 2014–2015 та 2016–2017 років), такі дефініції навряд чи будуть зручними в подальшому використанні. Серед недоліків слід відзначити т переобтяженість синтаксису пропонованих

дефініцій та надмірну кількість номінативних композитів, що значною мірою обумовлено закономірним етапом концептуалізації відповідних понять і пошуком адекватних мовних засобів їхньої номінації. Ряд дефініцій, насамперед в глосаріях 2016–2017 років, містять відчутний експресивний компонент, що надає їм ознак публіцистичності. З огляду на специфіку об'єкта й на міждисциплінарний характер його дослідження видається доцільним спростити наведені визначення й адаптувати глосарій для використання в тому числі й у суміжних галузях – лінгвістиці, праві, соціології. Попри стрімку еволюцію самого дослідження, зумовлену не лише карколомними розвитком технологій та трансформацією інформаційного простору, але й розгортанням в Україні драматичних суспільно-політичних процесів та глобальними зрушеннями в розумінні інформаційних загроз, автори не намагалися осучаснити напрацювання попередніх років.

У книзі простежуються етапи наукового пошуку, починаючи від створення інформаційно-технологічної бази даних (ІТБД). Автори досліджують тенденції розвитку інформаційного простору та аналізують перспективи впровадження розроблених технологій у світлі нових викликів.

Інформаційно-технологічна база даних (ІТБД) – це високотехнологічний інструмент контекстно-прогнозного аналізу, який на динамічному матеріалі контенту у межах доби і протягом ширших хронологічних відрізків здійснює фіксацію публічних негативів і позитивів та продукує ефективні моделі реагування: нейтралізації негативів та використання позитивів. Автори обґрунтовано розглядають ІТБД не лише як інструмент підвищення ефективності аналітичних розробок, але й як потенційний новий сегмент зайнятості й нову бізнес-модель у сфері кризового управління в сучасних умовах.

З використанням можливостей ІТБД було розроблено технологію інформаційного супроводу інтересів (ТІСІ). Її початково заявлена мета – цільова та комплексна обробка інформаційних потоків України для виробничо-комерційних потреб (збір, первинна обробка різних видів інформації та контекстний аналіз інформаційних матеріалів) – впроваджена останніх років зазнала істотних трансформацій. Станом на сьогодні заявлена технологія має широку сферу застосування: від маркетингового менеджменту до розробки стратегій і тактик ідеологічного впливу на геостратегічному рівні.

Система ТІСІ дає можливість відстеження щоденної динаміки настроїв і подій. Це відрізняє її від різного роду маркетингових і соціологічних досліджень, які здійснюються традиційними методами. В основі ТІСІ лежить теорія контекстного аналізу інформаційного резонансу (КАІР), яка принципово відрізняє цю систему від традиційних технологій моніторингу, оскільки великою мірою ґрунтується на розумінні психолінгвістичного підґрунтя маніпулятивного впливу на свідомість шляхом цілеспрямованого поєднання інформаційних сегментів у контентному потоці. Такий вплив відбувається, зокрема, внаслідок цілеспрямованого тиражування в медійних засобах розрізнених, не пов'язаних між собою і в тому чи іншому вигляді повторюваних інформаційних сегментів, які рано чи пізно поєднуються в свідомості адресата в цілісну мозаїчну картинку. У результаті в уяві адресата формуються пресупозиції, оцінки, семантичні наслідки та логічні умовиводи, які прямо не вербалізуються в розрізнених повідомленнях, але стають обов'язковим результатом більш-менш осмисленого їхнього сприйняття. Такі розрізнені інформаційні сегменти можуть ефективно поєднуватися в ту чи іншу інформаційну картинку на надтекстовому рівні – через сприйняття сукупності різних, не пов'язаних на перший погляд текстових повідомлень, які оприлюднюються протягом хронологічно обмеженого періоду в інформаційному потоці. Тому діагностування такого цілеспрямованого впливу на рівні, наприклад, певного медійного засобу або цілого медіахолдингу є непростим технологічним завданням, яке вимагає опрацювання усього масиву текстів з заданою метою за відповідною про-

грамою. Таке технологічне завдання автори рецензованої праці влучно називають контекстним аналізом інформаційного резонансу.

Кілька розділів монографії присвячені можливостям практичного впровадження новітніх аналітичних сервісів, зокрема й розробленої системи інформаційного моніторингу, для інформаційного супроводу діяльності Міністерства оборони та Збройних сил України. Переконливо показана нагальна потреба створення спеціальної структури – Департаменту стратегічних комунікацій – для координації діяльності інформаційних органів з широкими функціями: аналізу, інформування, прийняття рішень, забезпечення комунікацій та інших.

Можна припустити, що згадані технології придатні також і для вирішення прикладних завдань, що входять до компетенції юридичної лінгвістики: для діагностики медійного простору з метою фіксації таких протиправних маніпулятивних дій, вчинених в інформаційному потоці супроти держави та її громадян, які доволі складно виявляти без використання цих технологічних інструментів. Разом з тим упровадження пропонованих методик не применшує необхідності вдосконалення власне юридичних механізмів притягнення до відповідальності суб'єктів комунікативно-контентних агресій.

Навряд чи можливо повною мірою досягнути, наскільки вразливими можуть бути окремі політики, ЗМІ, суспільство й держава до цілеспрямованих інформаційних операцій з використанням обману, прямого й маніпулятивного психологічного впливу на свідомість, до інформаційних хакерських атак. Проте зрозуміло, що з розвитком технологій така вразливість, а отже й інформаційна залежність будуть лише зростати. Інформаційне середовище, у якому розгортаються війни третьої хвилі, вирізняється найширшим доступом до великих масивів знань та появою нових методів маніпулятивного впливу на оцінки емоції й почуття людей, що дозволяє скеровувати в тому чи іншому напрямку їхні інтереси та впливати на прийняття рішень у ситуації вибору. Тому завдання моніторингу й менеджменту потенційних інформаційних загроз стає одним з першорядних для національної безпеки держави.

З погляду захисту прав особи й інтересів суспільства інформаційні загрози ще повною мірою не концептуалізувалися, а міжнародне співтовариство ще не виробило загальноновизнаних дієвих механізмів протидії. Якщо говорити про юридичний бік інформаційних агресій і маніпуляцій, слід констатувати, що попри більшу чи меншу очевидність складу скоюваних у такий спосіб злочинів та правопорушень сьогодні в правовому полі відсутні ефективні інструменти для швидкого реагування, виявлення й покарання суб'єктів таких дій та для прогнозування можливих наслідків та запобігання їм.

На шляху до вироблення концепції протидії викликам інформаційної доби та зміцнення інформаційної безпеки держави автори рецензованої монографії пропонують такі новітні технологічні інструменти для аналітичних досліджень медійного контенту та для його потенційного моделювання, які можуть бути багатофункціональними та ефективними. Описані в рецензованій праці технології, методи й підходи можуть використовуватися не лише як інструмент цілеспрямованої діагностики медіапростору, протидії інформаційним агресіям та нейтралізації маніпуляційних впливів, але й як іще недостатньо усвідомлена можливість консолідації суспільства задля поступу в умовах цивілізаційного вибору, адже інформаційний вплив може мати як деструктивний, так і конструктивний характер. Поза сумнівом, пропонований інструментарій глобального моніторингу інформаційного простору та розроблені методики системної технологічної протидії інформаційним загрозам, їхньої діагностики та нейтралізації становлять непересічний інтерес і потребують якнайширшої апробації та впровадження.

Усе зазначене дозволяє розглядати рецензовану працю як серйозну й актуальну розробку в галузі аналітичного прогнозування і як успішний крок до моделювання концепції комунікаційно-контентної безпеки держави на геостратегічному рівні, зокрема в умовах гібридної війни.

Леся Ажнюк, *Інститут мовознавства
імені О.О. Потебні НАН України*

Рецензія надійшла до редколегії 15 червня 2019 р.

**ПРО ПЕРШІЙ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ СЛОВНИК
ПЕРЕКЛАДНОГО ТИПУ, АБО ПРО “ЯПОНСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК
СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИХ ТЕРМІНІВ: ТЕРМІНОЛОГІЧНЕ ПОЛЕ**

“МОВНА ПОЛІТИКА” ЮЛІЇ ДЗЯБКО

(Львів, ЛНУ ім. Івана Франка, 2019.-96 с.)

Щоб зрозуміти значення рецензованого словника Юлії Дзябко, спершу коротко схарактеризую публікації про українсько-японську міжкультурну взаємодію. У ній першою працею був словник Василя Одинця та Анатолія Діброви, виданий в Харбіні 1944р. До періоду незалежності в Україні не могло бути й мови про результати зіставного, типологічного чи будь-якого іншого аналізу української та японської мов. Лише коли після 1991р. розпочалася безпосередня співпраця між двома державами, виникла потреба нових лінгвістичних досліджень з метою створення граматик, словників, розмовників, перекладів та ін.

Сьогодні очевидні певні досягнення в теорії та практиці українсько-японської лексикографії, оскільки видання (бодай частково) вже забезпечують потреби міжкультурної комунікації. Так, в Україні вийшли праці: *Бондаренко І., Хіно Т.* Українсько-японський словник / За ред. Ю.О. Карпенка. – К., 1997. – 250 с.; *Бондаренко І., Хіно Т.* Японсько-український, українсько-японський словник: Навчальний словник японських ієрогліфів. – Київ: Альтернативи. – 1998. – 592 с.; Японсько-український кишеньковий словник за ред. І. Бондаренка, Х. Такао, Одеса: Астропринт, 2001. – 308 с.; *Медведів А.* Українсько-англійсько-японський розмовник / За ред. Й. Тойофуку та М. Федоришина. – Львів: Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”, 2005; *Михайлик Г., Карпенко В.* Українсько-японський тематичний словник. – Київ: Видавництво Вадима Карпенка, 2007. – 268 с.; *Японсько-український словник* / уклад.: І. Бондаренко, Ю. Бондар, А. Букрієнко [та ін.]. – Київ : Вид. дім Дмитра Бураго, 2012. – 454 с.

У Японії теж опубліковані праці: *Частотний словник* української мови 1500 слів / За ред. Рюносукє Курода. – Токіо: Видавництво “Дайгакушорін”, 1995. – 179 с.; *Abe Shokichi.* Nihongo Ukurainago Ukurainago Nihongo Tangoshuu (Sekai wo tabi suru tangoshuu shirizui) ([Японсько-український та українсько-японський збірник лексики: Серія “Подорож світом”]) / За ред. Olena Shepeleva. – Tokyo: Kokusai gogakusha, 2007. – 399 р.

Однією із прикметних ознак українсько-японської міжкультурної взаємодії є розвиток галузевої лексикографії. Про її успіхи свідчать видання: *Мігдальська В. І.* Збірник японських газетних термінів: яп.- укр., укр.-яп. / В. І. Мігдальська, Д. І. Мігдальський; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Ін-т соц. наук, Каф. міжнар. відносин. – Одеса : Астропринт, 2006. – 80 с.; реєстр японсько-українського словника охоплює 963 слова, а українсько-японської